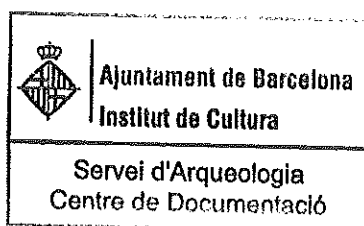


Memòria del seguiment arqueològic
als carrers Cervantes i Hèrcules.
Ciutat Vella-Barcelona

(Barcelonès)

Octubre-Novembre de 1998



Carme Subiranas i Fàbregas

INTRODUCCIÓ

INDEX

INTRODUCCIÓ

Fitxa tècnica	pàg. 2
Introducció	pàg. 3
Situació del seguiment arqueològic.....	pàg. 4
Notícies històriques	pàg. 6
Bibliografia	pàg. 10
Motius de la intervenció arqueològica	pàg. 11
RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ.....	pàg. 12
CONCLUSIONS	pàg. 16
DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA	pàg. 18
PLANIMETRIA	pàg. 21

FITXA TÈCNICA

Lloc del seguiment arqueològic:
carrer Cervantes

Municipi: Barcelona - Ciutat Vella

Tipus de jaciment: jaciment urbà

Cronologia: romana (vinculat a la proximitat de la muralla romana)

Any de la intervenció: octubre de 1998

Arqueòloga directora: Carme Subiranas Fàbregas

FITXA TÈCNICA

Lloc del seguiment arqueològic:
carrer Hèrcules

Municipi: Barcelona - Ciutat Vella

Tipus de jaciment: jaciment urbà

Cronologia: medieval (vinculat a l'església dels Sants Just i Pastor)

Any de la intervenció: octubre de 1998

Arqueòloga directora: Carme Subiranas Fàbregas

INTRODUCCIÓ

Dins el permís d'intervenció arqueològica emès pel Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya al qual correspon aquesta memòria, consta la realització de seguiments arqueològics als carrers Cervantes, Baixada de Sant Miquel i carrer Hèrcules. Tot i que en aquells moments s'havia programat la realització de treballs a aquests tres llocs, no es dugué a terme el seguiment corresponent a la Baixada de Sant Miquel pel canvi de plans de l'empresa que duia a terme els treballs.

En aquest sentit, cal tenir doncs en compte que aquesta memòria correspon als seguiments realitzats als carrers Cervantes i Hèrcules i que la memòria corresponent a la Baixada de Sant Miquel queda pendent de la realització dels treballs arqueològics en aquella zona.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Carrer Cervantes

El seguiment arqueològic efectuat durant la remodelació del carrer Cervantes de Barcelona, venia motivat per la possibilitat de documentar la muralla romana que segons les diverses notícies històriques travessava perpendicularment aquest carrer.

Barcino va ser fundada en el pla barcelonès sobre el Mont Tàber, en els últims anys del segle I a.C. i fou projectada amb un mur defensiu al seu entorn. Aquestes muralles fundacionals tenen un perímetre d'uns 1225, 5 m., comprenen a l'interior una superfície de 10, 4 ha. i presenten una planta rectangular adaptada a un turó de forma el·líptica. Tot el circuit de la muralla fundacional va patir una important reforma cap al segle IV, moment en què fou reforçat externament amb un altre cinturó amb torres. malgrat això, el recinte murat mantingué un perímetre invariable, ja que la muralla del segle IV representà un folre i reforçament extern de l'antiga muralla augustal, a la qual es juxtaposa al llarg de tot el traçat.

En aquest sentit sembla que l'únic lloc on fou modificat el seu traçat fou pel costat sud-est, on va ser lleugerament augmentada per construir-hi un cos sortint, un *castellum*, en relació possiblement amb la zona portuària. Aquest augment del segle IV té el seu reflex en les dimensions del perímetre del recinte que s'amplia fins a 1241,5 m. als quals cal afegir els 129, 3 del castell, que fa un total de 1370, 8 m.

Durant la segona meitat del segle XIX, amb la reforma interior de la ciutat vella, es produí una destrucció sistemàtica de la muralla a les zones afectades per la reordenació urbanística a fi de connectar la trama urbana intra i extramurs i enllaçar així amb la xarxa viària

Tot i això, diversos autors deixaren estudis i anotacions gràfiques sobre els diversos llocs on s'enderrocà la muralla. Es pot dir que durant el segle XIX es féu un pas de gegant en el coneixement de l'urbanisme antic partint de l'observació i de l'anàlisi de la realitat material. L'enregistrament de les dades observades *in situ* i la seva localització sobre la planta que llavors es va fer per primera vegada, han permès que, ens arribés una informació fonamental per descriure, al costat dels estudis més recents, l'antic recinte de la ciutat romana¹.

¹ *Història de Barcelona*. Dirigida per J. Sobrequés. Vol. I.

Carrer Hèrcules

El seguiment arqueològic dut a terme durant les obres de remodelació del carrer Hèrcules, vingué motivat per l'aparició de part de la fonamentació de la façana oest de l'església dels sants Just i Pastor de Barcelona. Aquesta fonamentació presentava unes característiques que feien pensar en la possibilitat que existissin restes de murs anteriors a la construcció de l'església del segle XIV.

L'església està situada al nucli antic de la ciutat de Barcelona, entre els carrers de la Ciutat, Hèrcules i la plaça de Sant Just. segons la tradició és la més antiga de la ciutat. La primera notícia de l'església correspon a l'any 801, amb una reconstrucció de Lluís el Piadós

El 965 l'església de Sant Just i Sant Pastor fou donada a la catedral de Barcelona i funcionava com a parròquia. Tenia a la seva demarcació el Palau Reial i molts dels antics casals nobles de Barcelona (com els dels Oliver, Anglesola, Gualbes, Cardona, Requesens, Caçador), molts dels quals contribuïren a l'edificació de l'església actual.

Aquesta fou començada a edificar el 1342 . És la darrera de les gran esglésies gòtiques de Barcelona. Consta d'una nau dividida en cinc trams, amb voltes de nerviacions i claus de volta historiades. Té sis capelles per banda entre els contraforts, absis poligonal i finestrals calats en murs i capelles. L'altar major, dedicat també a la Mare de Déu de Montserrat, és neoclàssic i fou acabat el 1824, com també ho són la majoria de la resta d'altars, fets entre el segle XIX i principis del XX. El més notable és el retaule de la capella de Sant Feliu i de la Santa Creu, pintat el 1532; sobre l'altar d'aquesta capella es juren els testaments sacramentals de Barcelona, segons costums dels segles X i XI, recopilat el 1283 en el *Recognoverunt procures* de Pere II. L'església fou

enguixada i pintada el 1774 i restaurada i pintada entre els anys 1940 i 1944, a causa dels desperfectes ocasionats el 1936.

BIBLIOGRAFIA

Història de Barcelona. dirigida per Jaume Sobrequés. Vol I.

Història de Barcelona. dirigida per Jaume Sobrequés. Vol. II. " La formació de la Barcelona medieval".

*Història de l'art català. Segles XIV-XV.*Vol. III. Edicions 62. Barcelona, 1984.

MOTIUS DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA

El seguiment arqueològic dut a terme als carrers Cervantes i Hèrcules de la ciutat de Barcelona, vingué motivat per les obres de remodelació d'ambdós carrers i la possibilitat que algun dels moviments de terres previstos durant les obres poguessin afectar alguna resta arqueològica.

En el cas del carrer Cervantes, existia la possibilitat que pogués aparèixer part de la muralla romana, ja que el perímetre d'aquesta passava perpendicular a aquest carrer i existeixen encara vestigis conservats en un edifici molt proper del carrer d'Avinyó.

Per altra banda, l'aixecament del paviment existent al carrer Hèrcules, i les obres de rebaix per a la col·locació de diversos tubs de serveis posaren al descobert part de la fonamentació de l'església de Sant Just i Pastor. Les característiques d'aquesta fonamentació al costat de les notícies documentals de l'existència d'una església anterior, motivaren la realització de treballs arqueològics de documentació del dits fonaments i la realització d'una cala per intentar obtenir més dades.

RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ

RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA

Carrer Cervantes

El seguiment arqueològic realitzat durant les obres de remodelació del carrer Cervantes de Barcelona no aportà cap nova dada arqueològica.

La realització dels treballs arqueològics vingué motivada per la possibilitat que apareguessin restes de la muralla romana, el perímetre de la qual travessava perpendicularment el carrer Cervantes. Malgrat això, durant els treballs de seguiment de les obres, no es documentà en cap moment cap resta corresponent a la muralla romana ni de cap altre mena.

L'aixecament del carrer es realitzà amb una màquina excavadora. En aquest sentit, cal tenir en compte que durant les obres es rebaixà molt poc el nivell del carrer i el moviment de terres fou molt poc important per afectar alguna resta arqueològica. Els treballs es limitaren bàsicament a l'aixecament de l'empedrat del carrer i d'un nivell modern de sorra que es trobava per sota. També es dugué a terme l'arranjament de les boques del clavagueram i la substitució d'algunes tuberies.

Així doncs, els resultats arqueològics obtinguts durant el seguiment de les obres del carrer Cervantes foren absolutament nuls, possiblement per la poca profunditat del rebaix de les obres.

Carrer Hèrcules

La intervenció arqueològica al carrer Hèrcules vingué també motivada per la remodelació que es duia a terme al carrer, amb l'aixecament del paviment i la col.locació de tubs corresponents a diversos serveis i la relació d'aquest carrer amb la façana oest de l'església dels sants Just i Pastor.

En aquest sentit, sota mateix del paviment del carrer s'hi trobava un nivell modern de sorres. Les obres es realitzaren amb una màquina excavadora que rebaixà uns 45 cm. el nivell del carrer per a la col.locació dels tubs.

El rebaix d'aquest nivell de sorres modernes, posà al descobert part de la fonamentació del mur de la façana oest de l'església dels sants Just i Pastor. Aquesta fonamentació presentava certa particularitat com el fet que en algun lloc semblava sortir-se del paral.lel del mur de la façana, la qual cosa féu pensar en la possibilitat que l'església gòtica, iniciada el 1342 s'hagués assentat sobre les restes de murs de construccions anteriors.

Aquesta fonamentació es podia observar a uns 20 cm. per sota del nivell de carrer existent fins al moment. L'observació d'aquest element implicà la realització d'una cala de sondeig per tal d'observar en profunditat les característiques de part de la fonamentació.

La cala, de 2m x 1m. s'obrí en una zona central de la façana oest de l'església, lloc on s'observava una més gran desviació del fonament. Al mateix temps, aquesta era la zona on el tipus de carreu i de construcció semblava diferenciar-se de la resta de la fonamentació.

Tot i les possibilitats que oferia l'obertura d'aquesta cala per la possible existència de restes anteriors en aquesta zona, el rebaix de terres posà de

seguida de manifest l'afectació del subsòl soferta en èpoques molt modernes. En aquest sentit, a una profunditat de 105 cm. es documentà la presència de la canalització de gas natural, instal·lada no fa gaire temps. Al mateix temps, a una profunditat de 110 cm. aparegué una altra canalització més antiga, amb tub de plom coberta amb totxo massís.

Totes aquestes canalitzacions estaven col·locades arran mateix de la fonamentació de la façana oest de l'església de Sant Just. Per aquest motiu, fou impossible rebaixar la cala a cotes més baixes, per la qual cosa, la cala de sondeig es donà per acabada a una profunditat de 120 cm.

La realització de la cala de sondeig no aportà cap mena de material arqueològic, ja que com ja s'ha dit la zona havia estat afectada modernament. En qualsevol cas sí que fou possible documentar les característiques del parament d'aquesta part de la fonamentació de l'església, fins a una profunditat de 120 cm. Es tractava d'una construcció molt ben feta, construïda a base de carreus regulars disposats en filades horitzontals i lligats amb morter de calç.

Aquest tram de la fonamentació sobresortia de la línia a plom de la façana 25 cm. i s'anava alineant amb aquesta en direcció sud.

Cal assenyalar que la part superior d'aquesta fonamentació, havia estat afectada pel nivell de paviment existent fins al moment, ja que s'observava que els carreus havien estat repicats per a la col·locació de l'esmentat paviment.

Les característiques d'aquesta fonamentació semblaven diferenciar-se sensiblement de les de la resta del mur de façana i fonament oest de l'església. En aquest cas, el tipus de construcció és de factoria clarament baixmedieval a base de carreus rectangulars, treballats amb encoixinat. En el cas de la fonamentació documentada amb la realització de la cala, el tipus

constructiu presentava unes característiques més romàniques, amb carreus més quadrats, sense encoixinat. Aquest fet i la clara desviació que prenia aquesta part de la fonamentació respecte a la línia de façana oest de l'església podrien fer pensar que l'església existent s'hagués fonamentat en part sobre les restes d'altres estructures existents. En qualsevol cas, la manca de dades més clares a la zona només permet parlar a nivell d'hipòtesi.

La peculiaritat de la fonamentació d'aquesta part de l'església de Sant Just i Pastor implicà una exhaustiva documentació d'aquest element. Així, es dugué a terme un aixecament planimètric de la línia de fonamentació i del parament d'algunes parts d'aquesta, per tal de dur a terme una comparació dels diversos tipus constructius documentats. Al mateix temps es realitzà una completa documentació fotogràfica.

CONCLUSIONS

CONCLUSIONS

- Els treballs de seguiment arqueològic realitzats durant les obres d'adequació del carrer Cervantes de Barcelona no documentaren cap resta arqueològica. En aquest sentit és important destacar que les obres afectaren molt poc el subsòl d'aquest carrer ja que es limitaren gairebé a l'aixecament del paviment del carrer i a la reparació d'alguns dels serveis ja existents.
- Tot i que existia la possibilitat de documentar la muralla romana de Barcelona, que travessava el carrer Cervantes transversalment, en cap cas va documentar-se cap resta corresponent a aquesta estructura.
- En el cas del seguiment arqueològic dut a terme al carrer Hèrcules, es pogué documentar l'existència d'una fonamentació molt particular a la façana oest de l'església dels sants Just i Pastor.
- Igual que en el cas del carrer Cervantes, les obres de remodelació del carrer Hèrcules afectaren poc el subsòl. Tot i això, en aquest cas es posà de manifest l'existència que part de la fonamentació de la façana oest de l'església sobressortia exteriorment de la línia del fonament. Aquest fet féu pensar en la possibilitat que l'església del segle XV s'hagués assentat sobre restes de murs d'algun edifici anterior.
- Per aquest motiu es dugué a terme la neteja, dibuix i fotografiat d'aquesta part de la fonamentació. Així mateix es realitzà una cala de sondeig per tal d'observar en profunditat les característiques constructives de part d'aquesta fonamentació.
- Cal tenir en compte la successió de diferents esglésies dedicades als sants Just i Pastor, almenys des del segle IX i fins a les reformes realitzades en

època moderna. En aquest sentit és evident la possibilitat que durant la construcció de l'església gòtica s'hagués aprofitat algunes restes de murs d'edificis anteriors com a fonamentació de l'església del segle XV.

- Els treballs realitzats feren evident una diferència constructiva entre la línia sobressortint i la fonamentació corresponent a l'església del segle XV. En aquest sentit la cala realitzada permeté documentar part del parament d'aquest tram, fet a base de carreus regulars, quadrangulars, disposats en filades horitzontals i lligats amb calç. Tot i que cal tenir en compte el poc espai treballat, podria relacionar-se aquest parament amb una factura de característiques romàniques, que es diferencia notablement de la resta de la fonamentació, feta a base de carreus rectangulars, molt regulars, d'uns 40 cm. x 20cm. treballats amb encoixinat. Tot i això, es tracta només d'una hipòtesi feta a partir de la comparació de paraments.
- Tot i la realització de la cala i la particularitat que presentava aquest tram del fonament, no es va localitzar cap resta de material arqueològic. En aquest sentit és important destacar el grau d'afectació de la part del carrer que toca a la façana oest de l'església, ja que la realització de la cala de sondeig posà al descobert l'existència de tubs i canalitzacions modernes a una profunditat de 1,20m. La presència d'aquests elements adossats o molt propers al mur de façana no permeté rebaixar la cala a cotes més baixes per tal d'observar en profunditat l'esmentada fonamentació.

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA



FOTO 1. Vista general de la fonamentació de la façana oest de l'església dels Sant Just i Pastor, al carrer Hèrcules.

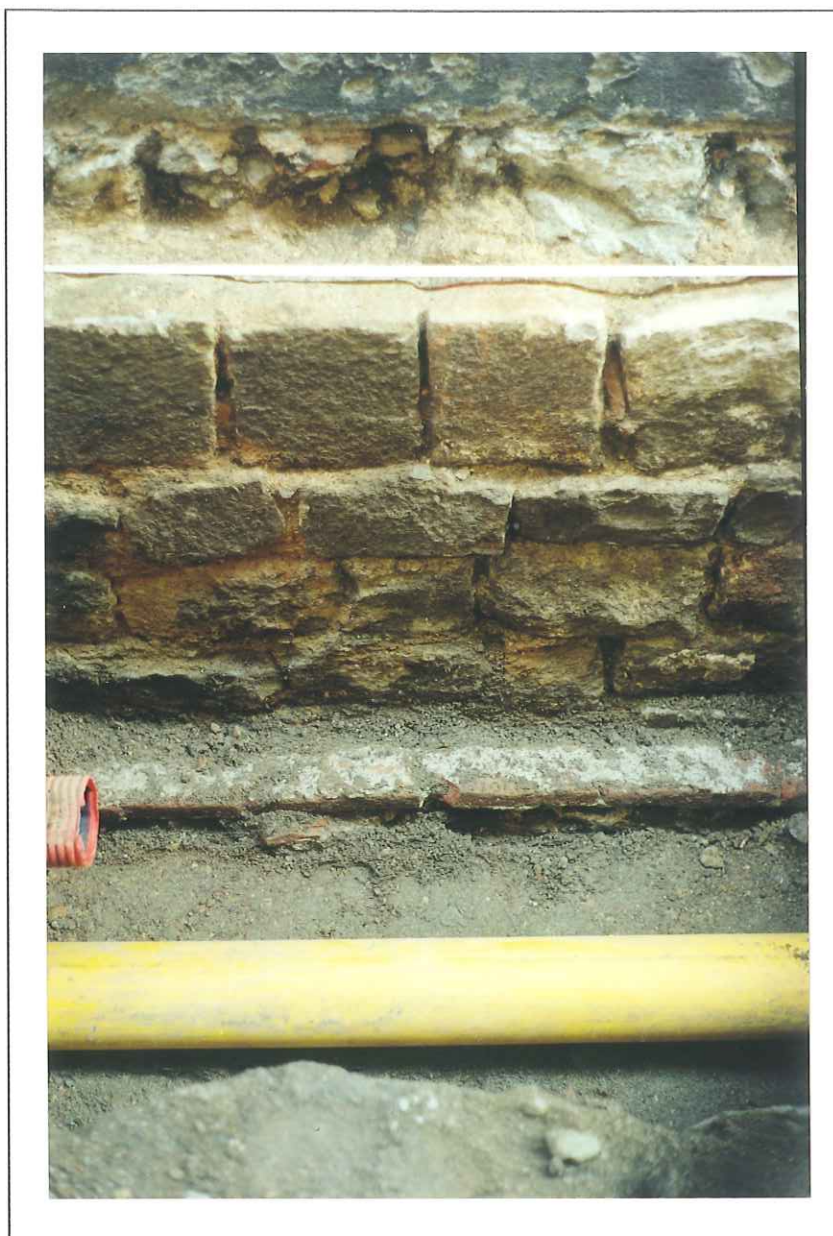


FOTO 2. Detall de la fonamentació descoberta durant l'obertura de la cala a la façana oest de l'església.

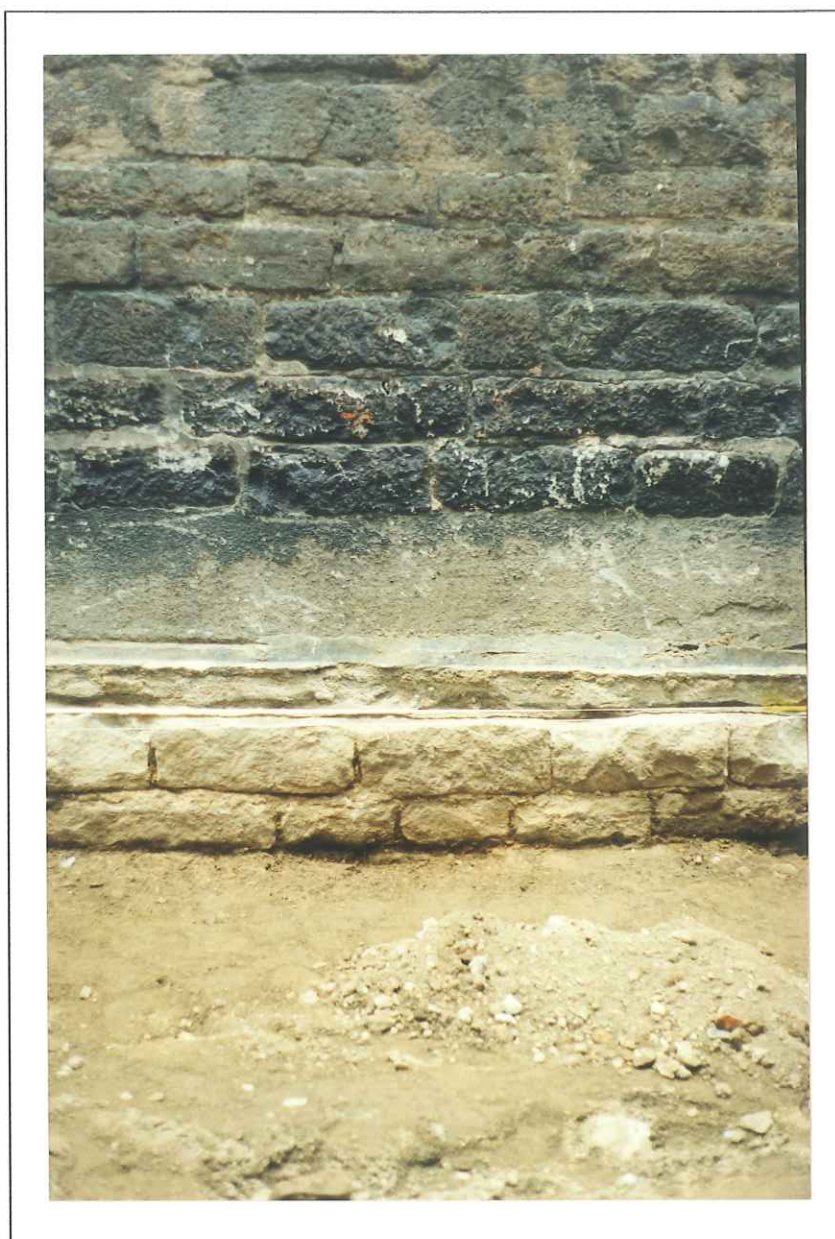
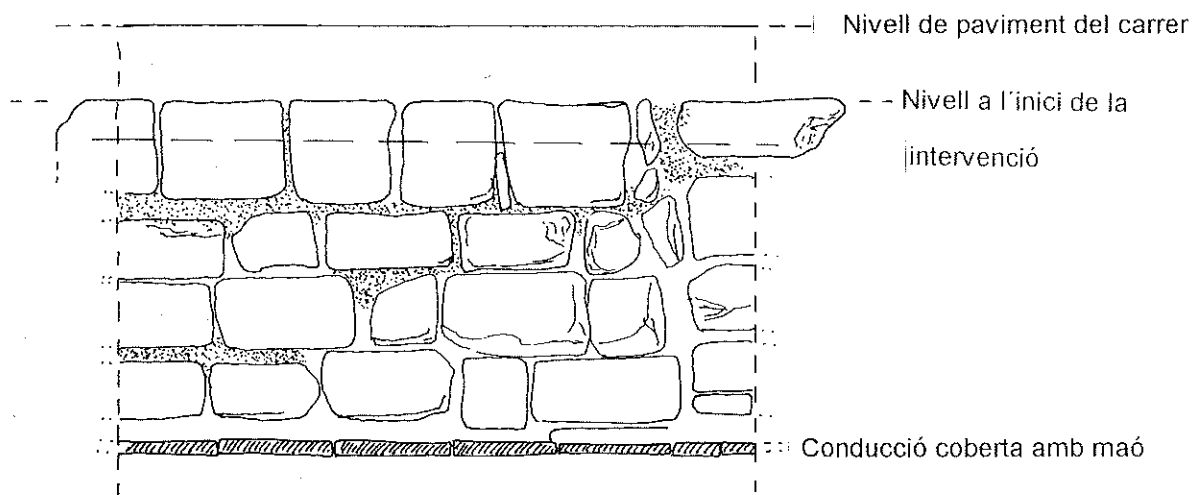


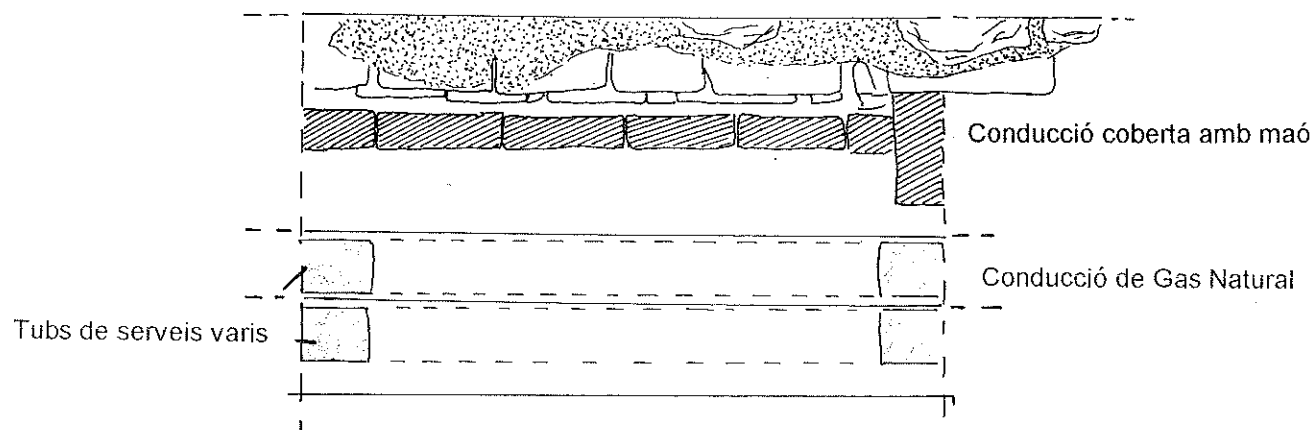
FOTO 3. Detall de la fonamentació visible a la façana oest de l'església dels Sants Just i Pastor.

PLANIMETRIA

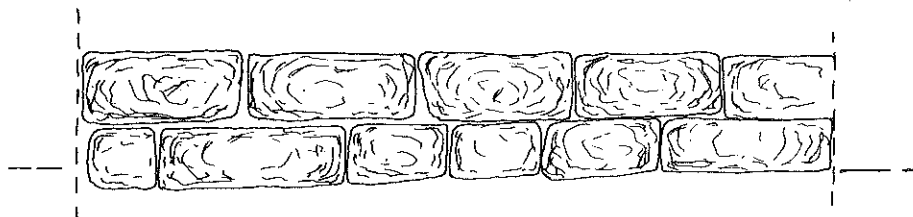
ALÇAT 1. Parament de la fonamentació visible durant la realització de la cala de sondeig. Escala 1:20

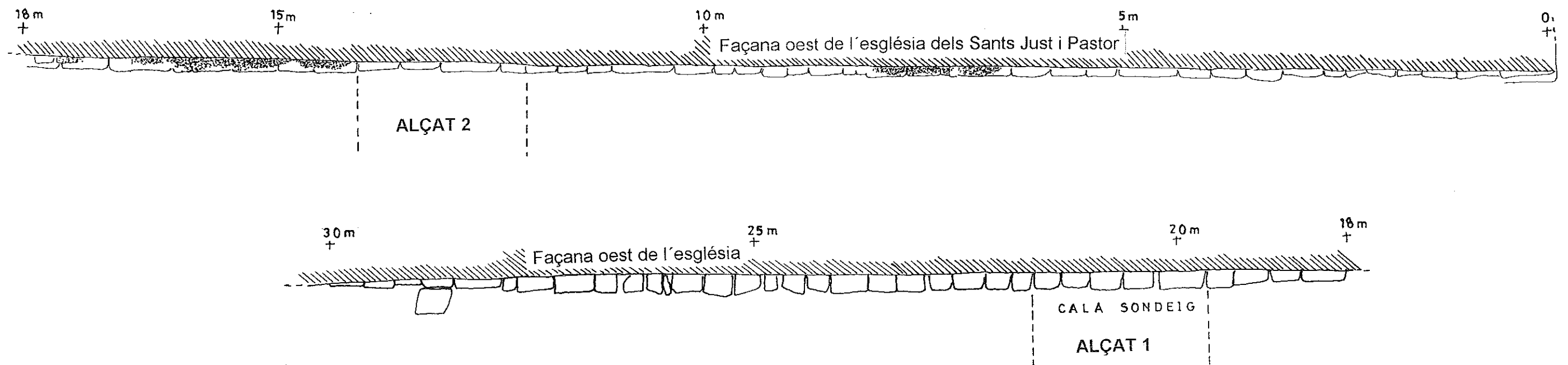


Planta de la cala oberta durant la intervenció. Escala 1:20



ALÇAT 2. Parament de la resta de fonamentació visible de l'església. Escala 1:20





BARCELONA - CIUTAT VELLA

Carrer Hèrcules - Octubre de 1998

Planta general de la fonamentació
de la façana oest de l'església
dels Sants Just i Pastor

Escala 1:50